

УДК 373.24

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2020.73-1.15>

О. Л. Передерій

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри дошкільної та початкової освіти
КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради»

С. Г. Крамаренко

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри психології
КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради»

ПРОФЕСІЙНИЙ САМОРОЗВИТОК ВИХОВАТЕЛЯ ДОШКІЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ЯК НЕОБХІДНИЙ СКЛАДНИК ЙОГО ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Сучасна система освіти вимагає від педагогів вміння застосувати нові форми, методи, технології навчання, які до того ж постійно оновлюються. Саме тому величезної актуальності набуває проблема неперервної педагогічної освіти, яка досить тісно пов'язана з професійним саморозвитком. Від вихователя дошкільного закладу буде залежати подальше бажання дітей навчатися, адже саме тут вихованці отримують перше уявлення про освітній процес.

У статті проаналізовано підходи науковців щодо розуміння базових понять «саморозвиток», «професійний саморозвиток». Визначено, що основною характеристикою саморозвитку є свідомо якісна зміна самого себе, яка є головним внутрішнім механізмом індивідуально-особистісного розвитку, а під професійним саморозвитком особистості слід розуміти активний, свідомий, цілеспрямований процес підвищення рівня власної професійної компетентності. Автори характеризують структурні елементи професійного саморозвитку вихователя дошкільного закладу: самосвідомість, самооцінку, самоорганізацію та самоврядування.

У статті обґрунтовано необхідність професійного саморозвитку вихователя для підвищення його професійної компетентності. Зазначається, що найбільш ефективними методами, які сприяють професійному саморозвитку вихователя, є дистанційне та електронне навчання. Особливістю цих видів навчання є їх інтерактивність, що дозволяє підвищувати мотивацію та рівень залученості в освітній процес, а також робить отримання знань захоплюючим. Застосування цих методів сприятиме розвитку вмінь вихователів дошкільного закладу знаходити нестандартні підходи до вирішення навчально-виховних проблем; вмінню розробляти нові методи, форми, прийоми, засоби освіти і виховання.

Авторами доведено, що професійний саморозвиток вихователя дошкільного закладу сприяє формуванню його професійної гнучкості і мобільності, що дозволить фахівцеві адаптуватися до мінливих умов і змісту професійної праці, а також створить умови для успішної самореалізації особистості.

Ключові слова: професійний саморозвиток, вихователь дошкільного закладу, професійна компетентність, дистанційна освіта, електронне навчання.

Постановка проблеми. Повна трансформація системи освіти, застосування нових форм, методів, технологій навчання і їх постійне оновлення поставило на порядок денний завдання неперервної педагогічної самоосвіти вихователя дошкільного закладу. Професійне самоосвіта вихователя буде сприяти формуванню його професійної гнучкості і мобільності, що дозволить фахівцеві адаптуватися до мінливих умов і змісту професійної праці, а також створить умови для успішної самореалізації особистості, допоможе запобігти внутрішнім особистісним конфліктам і професійній фрустрації.

Сучасний вихователь дошкільного закладу повинен постійно прагнути до вдосконалення педагогічної майстерності, поповнювати власний освітній арсенал, адже від його діяльності зале-

жить якість освіти і виховання наймолодшого покоління, оскільки дошкільний вік дитини є найбільш сприятливим для розвитку її творчого потенціалу. Природно, що рівень розвитку сучасного вихователя безпосередньо залежить від його здатності до саморозвитку та самоосвіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Професійний розвиток і саморозвиток особистості є об'єктом дослідження багатьох філософів, психологів, соціологів і педагогів. На теоретико-методологічному рівні проблема саморозвитку особистості представлена у працях багатьох зарубіжних і вітчизняних дослідників: Дж. Локка, А. Маслоу, К. Роджерса, К. Абульханової-Славської, В. Андрєєва, Л. Виготського, Л. Леонтєва, С. Рубінштейна, А. Естерле та інших.

У психології проблему професійного саморозвитку вивчали Л. Анциферова, М. Битянова, Е. Зеер, Л. Клименко, В. Ковальчук, О. Маркова. Фундаментальні й експериментальні дослідження щодо стратегій професійного саморозвитку вихователя дошкільного навчального закладу висвітлювали своїх працях К. Абульханова-Славська, О. Васильєва, О. Вороніна, Е. Головаха, Е. Демченко, Г. Дмитренко, Л. Регуш, Т. Резнік, Ю. Резнік, М. Семиліт, В. Семиченко, С. Степанова та інші.

Мета статті – проаналізувати підходи науковців щодо розуміння понять «саморозвиток» і «професійний саморозвиток», обґрунтувати необхідність саморозвитку вихователя для підвищення його професійної компетентності, охарактеризувати новітні підходи, які сприяють професійному саморозвитку вихователя.

Виклад основного матеріалу. Стрімкий розвиток технологій і застосування різних інновацій сприяє появі нових професій і потребі у працівниках нового типу – освічених, компетентних, творчих, які вміють оперативно реагувати на зміни в професійному середовищі і самостійно вчитися усе життя.

Постійна робота над самоосвітою сучасного фахівця, в тому числі й вихователя дошкільного закладу, особливо актуальна в наші дні, адже нині як ніколи зростає значення компетентності, а життєвий успіх все більше залежить від рівня професіоналізму і майстерності, вміння плідно працювати, використовувати внутрішні резерви особистості, максимально розвивати здатність до творчості.

Як свідчать написи на колонах у храмі Аполлона в Дельфах, поняття «саморозвиток» зародилося ще з давніх часів. Мислителі різних історичних епох надавали великого значення проблемі «саморозвитку», розглядаючи його як процес вдосконалення особистості і суспільства загалом. Знаменитий вислів філософа Сократа «пізнай самого себе» – яскравий доказ того, що самопізнання, на думку стародавнього дослідника, це інтелектуальний процес, і для здійснення саморозвитку необхідне самопізнання особистості. Шлях самопізнання веде людину до розуміння свого місця у житті. Сократ зазначав, що, пізнаючи себе, людина розуміє, що їй під силу зробити, що для неї буде краще, а що принесе лише розчарування [10, с. 22].

Сучасне трактування поняття «саморозвиток» знаходиться у міждисциплінарному контексті таких наук як філософія, соціологія, психологія, педагогіка. У філософії поняття «саморозвиток» тлумачиться як розумовий або фізичний розвиток людини, якого вона досягає самостійними заняттями, вправами, або розвиток власними силами без впливу і сприяння будь-яких зовнішніх сил, або ж визначається як саморух, для якого харак-

терний перехід на більш вищий щабель організації [3, с. 305].

Згідно з тлумаченням психологічних словників [2, с. 207], саморозвиток розуміється як зростання Я, рух до емоційної і когнітивної зрілості. На думку О. Колесник, під саморозвитком слід розуміти прагнення людини до реалізації життєвої енергії, виконання себе у світі як особистості через найбільш повне функціонування наявних і нарощення нових можливостей для породження життєвих актів [5, с. 46].

М. Ценко трактує поняття «саморозвиток» як індивідуальну активність, спрямовану на побудову способу власного існування, на розвиток у собі того, що не успадковується, та визначається властивостями, якостями, які несуть у собі відбиток особистісних зусиль, напруги і праці [13, с. 30].

Згідно з дослідженнями американського психолога А. Маслоу, бажання людини розвиватися пов'язане з потребою у визнанні та самоактуалізації. Потреба у визнанні включає як зростання особистісної самоповаги, значущості, так і повагу, завоювання визнання, престижу, що і сприяє саморозвитку особистості [6].

Аналіз досліджень вчених із цієї проблеми дозволяє зробити висновок, що основною характеристикою саморозвитку є свідомо якісна зміна самого себе, яка є головним внутрішнім механізмом індивідуально-особистісного розвитку. Якісний показник процесу становлення суб'єктності людини – це її цілеспрямований саморозвиток.

Перейдемо до трактування поняття «професійний саморозвиток». На думку більшості вчених, професійний саморозвиток людини невіддільний від особистісного, адже в його основі лежить принцип саморозвитку, який спрямовує особу до творчої самореалізації.

Проблема професійного саморозвитку стала предметом вивчення багатьох педагогів, психологів і соціологів. Так, В. Сластьонін під професійним саморозвитком розуміє процес інтеграції зовнішньої професійної підготовки і внутрішнього руху, особистісного становлення людини [11].

Під професійним розвитком Е. Зеер розуміє процес прогресивної зміни особистості під соціальним впливом, професійної діяльності і власної активності, спрямованої на самовдосконалення і самоздійснення. Професійне становлення, на його думку, обов'язково передбачає потребу в розвитку і саморозвитку, можливість і реальність її задоволення, а також потребу у професійному самозбереженні [4, с. 20].

А. Харченко трактує професійний саморозвиток як постійний процес оволодіння професійно необхідними новими, актуальними знаннями, вміннями та навичками, їх вдосконалення з метою опанування творчим рівнем виконання фахової діяльності [12, с. 21].

Приєднуючись до думки дослідниці Є. Чудіної [14], вважаємо, що структура професійного саморозвитку вихователя дошкільного закладу повинна складатися з чотирьох компонентів:

1) *самосвідомість*, що включає ставлення вихователя до себе як до професіонала своєї справи, усвідомлення себе, своїх інтересів і переживань;

2) *самооцінки*, що характеризується усвідомленням особистих і професійних якостей, їх об'єктивною оцінкою;

3) *самоорганізації*, що виявляється в оцінці, контролі, коректуванні вихователем себе як суб'єкта діяльності; регуляції дій, доцільності їх вияву; постановці цілей і виборі відповідних практичних дій для їх досягнення;

4) *самоверядування*, що включає рефлексію власної педагогічної діяльності та прогнозування результатів.

Усвідомлення вихователем дошкільного закладу своєї професійної ролі, осмислення можливих педагогічних рішень і їх наслідків, узагальнення своєї професійної діяльності і прогнозування її перспектив, здатність до самоконтролю і самовдосконалення утворюють вихідну базу розвитку вихователя-професіонала.

Погоджуємося з думкою низки вчених, що отримання знань розвиток вмінь щодо професійного саморозвитку має починатися ще під час навчання у вищих і середніх спеціальних закладах. Серед основних педагогічних умов, які сприятимуть професійному саморозвитку майбутнього вихователя, можна виділити такі:

1) орієнтація процесу навчання на формування спрямованості майбутнього вихователя на самоактуалізацію і самодетермінацію у майбутній професійній діяльності;

2) збагачення змісту навчання системою понять і концепцій, які орієнтують майбутніх вихователів на рефлексію, самопроєктування, самонавчання, самоорганізацію, саморозвиток у сфері професійно-значущих якостей особистості [9].

Серед найбільш інноваційних форм підвищення кваліфікації і професійного саморозвитку педагогів, у тому числі й вихователів, провідну позицію утримує **дистанційне навчання**. Таке навчання включає організацію інтерактивної взаємодії як між тим, хто навчає, і тими, хто навчається, так і між ними й інтерактивним джерелом інформаційного ресурсу (наприклад, web-сайту або web-сторінки, контент якого наповнюють самі учасники), що відбиває усі властиві навчальному процесу компоненти (цілі, зміст, методи, організаційні форми, засоби навчання).

Заняття у системі дистанційного навчання будуються на основі засобів комунікацій та освітніх ресурсів мережі Інтернет (веб-квести, телеконференції, віртуальні дискусії, ситуаційний аналіз, проєкти). При цьому вихователь може використо-

вувати технології роботи з інформацією (інфографіка, скрайбінг, інтелект-карти, скетч, сторітеллінг, тимчасові шкали), що робить навчання мобільним, диференційованим і по-справжньому продуктивним [1].

Крім того, дистанційне навчання актуалізує застосування у процесі навчання принципово-нових технологій, наприклад технології гейміфікації. Нині реалізуються програми, спрямовані на підтримку вихователів у використанні інформаційно-комунікаційних технологій: освітня платформа «Критичне мислення (КМ)», платформа «На Урок», платформа «Всеосвіта» програма корпорації Intel «Навчання для майбутнього», програма компанії Microsoft «Партнерство у навчанні» [1; 8].

Другою за ефективністю формою навчання і методом професійного саморозвитку є **електронне навчання** (e-learning). Електронне навчання є гіпертекстовою структурою, яка об'єднує медіа-ресурси (гіпер-медіа, електронні підручники, презентації в режимі онлайн, записи у цифрових форматах, відеоматеріали). Великим плюсом цього навчання є те, що вихователь має можливість міняти темп, місце і час навчання. При цьому існують різні рівні гнучкості для слухачів, що дозволяє своєчасно актуалізувати зміст контенту.

Відмінною рисою електронного навчання є інтерактивність електронних курсів і зворотний зв'язок із тими, хто навчається, що дозволяє підвищувати мотивацію і рівень залученості в освітній процес, а також зробити отримання знань захоплюючим. Електронне навчання дозволяє проєктувати і створювати портали. При цьому в можливості порталу входить надання доступу до пошукових систем, електронної пошти, чатів, конференцій. Міні-портали конкретних навчальних закладів розміщують інформацію за своєю тематикою, а також забезпечують ведення спеціалізованих форумів і конференцій. Електронне навчання є дуже потужним ресурсом, який дозволяє вихователю професійно саморозвиватися [8].

Висновки і пропозиції. Можна констатувати, що професійний саморозвиток вихователя варто розглядати як активний процес самостворення особистості, який полягає у розвитку певних особистих і професійних якостей, які дозволять вихователю створити власний унікальний професійний простір, надають можливості для постійного професійного вдосконалення.

Застосування інноваційних методів для професійного саморозвитку вихователя дошкільного закладу сприятиме розвитку вмінь вихователів знаходити нестандартні підходи до вирішення навчально-виховних проблем; вмінню розробляти нові методи, форми, прийоми, засоби освіти і виховання; вмінню трансформувати методичні рекомендації, теоретичні положення у конкретні педагогічні дії.

Список використаної літератури:

1. Биков В.Ю. Дистанційне навчання у країнах Європи та США і перспективи для України / В.Ю. Биков // *Інформаційне забезпечення навчально-виховного процесу: інноваційні засоби і технології* : кол. монографія / В.Ю. Биков, О.О. Гриценчук, Ю.О. Жук та інші / Академія педагогічних наук України, Інститут засобів навчання. К. : Атіка, 2015. С. 77–140.
2. Большой толковый психологический словарь [Текст]: [в 2 т.]. Т. 2.; пер. с англ. Робер Артур. М. : ООО «Издательство АСТ», 2001. 560 с.
3. Большой энциклопедический словарь [Текст]: [в 2 т.]. Т. 2.; гл. ред. А.М. Прохоров. М. : Сов. энциклопедия, 1991. 768 с.
4. Зеер Э.Ф. Психология профессионального развития : учеб. пособие / Э.Ф. Зеер. М. : Академия, 2006. 240 с.
5. Колесник О.П. Психология духовного саморозвитку особистості : монографія. Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2007. 388 с.
6. Маслоу А. Мотивация и личность / А. Маслоу; пер. с англ. Т. Гутман, Н. Мухина. СПб : Питер, 2007. 352 с.
7. Павленко Л.А. Самореалізація творчого потенціалу вчителя у процесі формування національної еліти // *Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти* [Текст] : зб. наук. праць / за ред. Л.Л. ТОВАЖНЯНСЬКОГО, О.Г. РОМАНОВСЬКОГО. 2008. Вип. 19 (23). Харків : НТУ «ХПІ». 220 с.
8. Пивоварова Г.С., Хомич О.М. Технології електронного навчання у практиці вищої освіти. *Збірник наукових праць. Педагогічні науки*. Випуск 6 (303), Ч. 1. Жовтень. Старобільськ : ЛНУ, 2016. С. 93–99.
9. Професійний саморозвиток майбутнього фахівця : монографія / За ред. В.А. Ковальчук. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. 204 с.
10. Сократ. Платон. Аристотель. Юм. Шопенгауэр: биограф. повествования / Сост., общ. ред. и послесл. Н.Ф. Болдырева. Челябинск : Урал, 1995. 400 с.
11. Сластенин В.А. Профессиональное саморазвитие учителя. *Сибирский педагогический журнал*. 2005. № 2. С. 3–12.
12. Харченко П.В. Формування готовності до професійного саморозвитку у майбутнього педагога-музиканта : дис. канд. пед. наук. К., 2004. 246 с.
13. Ценко М.Б. Искусство в саморазвитии личности : дис. канд. философ. наук: 17.00.08. Х., 1995. 161 с.
14. Чудина Е.Е. Концепция профессионального саморазвития учителя как условие реализации профессионального стандарта педагога. *Актуальные проблемы современной педагогики и психологии в России и за рубежом* : сб. науч. трудов по итогам Междунар. науч.-практ. конф. Волгоград : Инновационный центр развития образования и науки, 2015. № 4. С. 93–95.

Perederii O., Kramarenko S. Professional self-development of a preschool teacher as an essential component of his professional competence

The modern education system requires teachers to be able to apply new forms, methods, technologies of teaching, which are also constantly updated. That is why the problem of continuing pedagogical education, which is closely related to professional self-development, is becoming very important. The further education of children will depend on the educator of the preschool institution, because it is here that the pupils get their first idea of the educational process.

The article analyzes the approaches of scientists in understanding the basic concepts of “self-development”, “professional self-development”. It is determined that the main characteristic of self-development is conscious qualitative change of oneself, which is the main internal mechanism of individual development and professional self-development of personality should be understood as active, conscious, purposeful process of increasing one’s professional competence. The author also characterizes the structural elements of professional self-development of a preschool teacher, namely: self-awareness, self-esteem, self-organization and self-government.

The article substantiates the need for professional self-development of an educator to increase his professional competence. The article notes that the most effective approaches that promote the professional self-development of educators are distance and e-learning. A feature of these types of training is their interactivity, which allows to increase motivation and level of involvement in the educational process, as well as makes the acquisition of knowledge exciting. The application of these methods for professional self-development will promote preschool teachers skills, which can help to find non-standard approaches to solving educational problems; ability to develop new methods, forms, techniques, means of education and upbringing.

The author proved that the professional self-development of a preschool educator contributes to the formation of his professional flexibility and mobility, which in turn will allow the specialist to adapt to changing conditions and content of professional work, as well as create conditions for successful self-realization.

Key words: professional self-development, preschool teacher, professional competence, distance education, e-learning.